

עבודה זרה נב

משה שווערד

1. סדר יעקב

עבודת כוכבים של עובד כוכבים וכו'. מ"ק. יל"ע ישראל העושה ע"ז לדעת נכרי (לר"ע) אי נאסרה מיד, כיון שעשה על דעת גוי שעזדה, או כיון שישראל עשה לא נאסרה עדיין (וכן יל"ע לרי"ש). שו"ר צמח"מ מצוה רי"ד אות ג' כ' דהעיקר בשביל מי נעשית, וכ' שכ"נ מהסוגיא. וכוונתו פשוט דלעיל ד' יט: בעשה ישראל ע"ז, ובפשוטו הוא של הגוי ע"ש, מק' הגמ' למ"ד של עכו"ם נאסרה מיד, א"כ שכרו אסור ע"ש, ש"מ שנאסרה מיד כעבודה זרה של גוי, אע"ג דישראל עשה. (וכן לרי"ש אי' שם דכה"ג מותרת כיון שנעשית לגוי, אע"ג שישראל עשה). שו"ר גם צד"ת סי' קלט ס"ק ג' בשם מקומ"מ ספק זה והוכיח ג"כ כנ"ל. וז"ל דלפי"ז אע"ג דילפי' ליה מפסילי אלהיהם, כיון שפסלו נעשה אלוהה, והרי כאן לא פסלו, ז"ל דאין זה אלא ילפותא בעלמא, דע"ז של גוי אסורה מיד, אצל לא מצד העשייה דגוי, אלא מצד שהיא ע"ז של נכרי, ועומד לעבודת גוי. אך צאמת יש לדחות ראיה הנ"ל, דשאני התם דגוף

2. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נב עמוד א

ואימא דישראל כלל כלל לא. פירוש לפי שישראל אינו בוטח בה לעולם.

3. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נב עמוד א

דבר המביא לידי תועבה. פירוש כשיעבדנה, והיינו דלא כתיב קרא אשר יעשה תועבת ה' פסל ומסכה דהוה משמע דמשעת עשייה הוא תועבת ה'.

4. רמב"ן על עבודה זרה דף נב/א

הא דאמרינן מנין לע"ז של ישראל שטעונה גניזה. קשיא ליה לרב ר' אברהם ב"ר דוד ז"ל תיפוק לי מואשריהם תשרפון באש כדאמרינן לקמן (נ"ג ב') משום דירושא היא להם מאבותיהם, וניחא ליה התם דילמא גזירת הכתוב הוא לפי צורך השעה כדי לעקור ע"ז מן הארץ [1] אבל בעלמא אימא לך ע"ז של ישראל יש לה בטלה, [2] ולי נראה דאי מואשריהם הוה אמינא דגוי העובד ע"ז של ישראל אין לה בטלה, משום דישראל לא עבדה שיבטלנה וגוי לאוסרה הוי שליח לבטלה לא הוי שליח, אבל ישראל העובד קס"ד דאית לה בטלה דאיהו אסרה ואיהו שרי לה:

5. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נב עמוד א

מנין לע"ז של ישראל שטעונה גניזה כו'. ואם תאמר ותיפוק לי מדכתיב ואשריהם תשרפון באש דפרישנא לקמן טעמא משום דאמוריים שלוחי דישראל נינהו דבעשית העגל אוו ישראל לאלוהות הרבה, [1] תירץ הראב"ד ז"ל דדילמא ההיא הוראת שעה היתה לפי שהיתה הארץ מלאה גילולים ושמא יטעו אחריהם, [2] ורבינו הרמב"ן

ז"ל תירץ דשאני התם דליכא מאן דמבטל לה דאילו גוים דפלחיה לא הוה דידהו, וישראל דהוה דידהו לא פלחיה ממש, ואילו לגוים למיסר עשאום שלוחים ולא להתירם, להכי איצטריך קרא דאפילו פלחיה ישראל ממש ורוצה בביטולה אין לה בטלה עולמית, וזה טעם נכון.

6. ספר חזון איש [יו"ד ס' ס אות יח]

נ"ב א' השתא גניזה צעיה כו', האני גניזה ר"ל חיוצ ציעור עכו"ם, וחיוצ זה הוא לגדשו ונקלקל לורחו, ועוד נחתינו לאבד שצריך מן העולם וכדחתן לעיל מ"ג ב' שוחק וזורה נרות, ונראה דזה מדאורייתא ולא משום דלא ליתי לידי תקלה שיהי לולב של ע"ז דישראל לא ילא משום כחותי מכתת וכמ"ש תי יצמות ק"ד א', ואי גניזה משום תקלה לא שייך למימר בשביל זה כחותי מכתת אלא שחייבה חורה לאבדה מן העולם, ובגמ פסחים כ"ה א' סבר רב יוסף דבע"ז צעי שחיקה אפי' בזורק לים המלח כיון דאינו נמס ומקרי עדיין ישנה בעולם ואף רב לא פליג דבעינן חיבוד מן העולם, אלא סבר דצוץ שאין בני אדם מניין מקרי חיבוד מן העולם, וכן עיקר דרש"א ושם בספר דבע"ז גניזה ראוי לפרשו מלות עשה וכן אמרו לעיל מ"ה ב' כיבוש א"י קדם לביעור עכו"ם אלמא ביעור מלוא, וכן אמרו שם הגה ס"ד שריפה צעי, וכן מוכח כאן דאמר השתא גניזה צעיה וכיינו מלות ביעור, ולכאורה מקרא ילפינן עיקר מלות ביעור עכו"ם של ישראל דעדיין לא שמענו, אבל לקי' אמרין דישראל מי קמבעל ושם בספר כתיב משמע דקרא אשמינן דלא לילף מכ"מ של עכו"ם דיעיל צעול, וכולכו ממשמעותא דגניזה ילפי דלריך ביעור ולא מוכי' ל' צעול, ואפשר דילפינן מעגל וכמ"ש תי, אלא דכ"א משום כבודן אבל השתא ושם בספר מנגלה דחיבוד בעגל הוא מלות דורות לאבד כו"מ, וכן ה"ל דילפינן ממצה כיינו גילוי מלתא דקרא אזכר על ביעור של עכו"ם, ואי עיקר קרא דלא לילף כ"מ ישראל מכ"מ של עכו"ם נענין צעול, מהפ"ש בפשיטות דמח מצה גניחתו מוחלטת ואין לו ענה אחרת ה"ל צע"ז אין לה צעול.

7. גליוני הש"ס מסכת עבודה זרה דף נב עמוד א

א"ק ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר, נ"ב וברש"י עבודות שבסתר הוא עובדה שלא ישמעו ב"ד ויסקלוהו עכ"ל וצע"ק דהא אפשר לו לעבוד בגלוי ולא יקבל עליו התראה וג"כ לא יוסקל וצ"ל הכוונה דכיון דב"ד מכין ועונשין גם שלא מה"ל למיגדר מילתא לכן מתיירא לעבור בגלוי דשמא יראו ב"ד להענישו למיגדר מילתא ובה א"צ התראה ...

8. רמב"ם יד החזקה הלכות סנהדרין פרק ג

(ח) כל סנהדרין או מלך או ראש גולה שהעמידו להן לישראל דיין שאינו הגון ואינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דיין אף על פי שהוא כולו מחמדים ויש בו טובות אחרות הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה שנאמר לא תכירו פנים במשפט מפי השמועה למדו שזה מדבר כנגד הממונה להושיב דיינין אמרו חכמים שמא תאמר איש פלוני נאה אושיבנו דיין איש פלוני גבור אושיבנו דיין איש פלוני קרובי אושיבנו דיין איש פלוני יודע בכל לשון אושיבנו דיין נמצא מזכה את החייב ומחייב את הזכאי לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע לכך נאמר לא תכירו פנים במשפט ועוד אמרו כל המעמיד לישראל דיין שאינו הגון כאילו הקים מצבה שנאמר ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלהיך ובמקום תלמידי חכמים כאילו נטע אשירה שנאמר לא תטע לך אשירה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך וכן אמרו חכמים לא תעשון אתי אלהי כסף אלוה הבא בשביל כסף וזהב זה הדיין שמינהו מפני עשרו בלבד:

• לחם משנה על הלכות סנהדרין פרק ג הלכה ח

ועוד אמרו כו'. בפ"ק דסנהדרין ואע"ג דבגמ' לא מפי' ליה מקרא דלא תקים לך מצבה כבר תירץ זה מהר"י קולון בתשובותיו בסיומן הנזכר:

• **כסף משנה על הלכות סנהדרין פרק ג הלכה ח**

ועוד אמרו כל המעמיד דיין שאינו הגון וכו' עד בלבד. פ"ק דסנהדרין שם. ומ"ש שהוא כאילו הקים מצבה. צ"ע היכא מייתי ליה והרב מהר"י קולון האריך הרבה בשורש קי"ז לבקש מנוח לכף רגלו אמאי דריש לה רבינו מלא תקים לך מצבה ובפרק קמא דסנהדרין מייתי לה מלא תטע לך אשרה ורואה אני דבריו טובים ונכוחים אילו היה דרכו של רבינו לדרוש הפסוקים מדעתו ולהניח הדרשה המפורשת בגמ' ומכיון שאין דרכו כן נ"ל דבשום דוכתא דריש לה מלא תקים לך מצבה:

9. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נב עמוד א

כל המעמיד דיין שאינו הגון כו'. פירוש שכשם שאין השכינה שורה במקום עבודה זרה, כך אין אלהים נצב בעדת דיין שאינו הגון.

10. סדר יעקב

זמגילה ד' טו: כיון שהגיעה לצית הללמים נסתלקה הימנה שכינה וכו' וזמחרש"א ח"א שם ד"ה ואמרה, כ' משום אל תפנו אל האלילים, וי"ע דהיינו להסתכל צהם, וכשנת ד' קמט, אזל לעצור שם הוא משום הרחק מעליה דרכך לעיל יז. וע' מש"כ לעיל ד' מח: לא יעצור תחתיה וכו', ולכאורה י"ל דלאו משום איסור הוא, אלא כדמ' כאן דע"ז הוא מסיר השכינה, (אזל ק' א"כ מה שייך לומר דכאונס לא יהא כך ע"ש זגמ', וי"ל קצת) (וכן בקוטה ד' ה. כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקצ"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם), ואם אין הקצ"ה משרה שכינתו אלא על ענו וכו' ק"ו ש"ז, שיש צה גאווה שיש לה נמי כח, שזה גורם סילוק השכינה, ונוסף לזה שהוא מקום טומאה ואיסור, והיא כלואה, אשר כתיב ציה (דצרים כ"ג/ט"ו) ושז מאחרין ע"ש שכן הוא פשטא דקרא. ואין להתפלל במקום ע"ז וכדכתיב כלאתי את העיר אפרוש את כפי (שמות ט"ו/כ"ט). ובעל"ז סנה. ד' ז: פי' דכשם שנטיעת אשירה הוא איסור, אף שלא עזדה, ה"נ העמדת דיין שאינו הגון, אע"ג שלא פסק עדיין.

כאילו נוטע אשירה בישראל. שכשם שאין שכינה שורה במקום ע"ז, כך אין אלקים נצב בעדת דיין שאינו הגון. ריטב"א ומש"כ שאין שכינה שורה וכו'. ה"נ משמע

11. ערוך לנר מסכת סנהדרין דף ז עמוד ב

בגמרא כאלו נוטע אשרה בישראל. הדמיון הזה דאיסור נטיעת אשרה הוא אפילו קודם שעבדה כמו שפירש רש"י בחומש ע"פ לא תטע לך עפ"י הספרי וכן המעמיד דיין על הציבור אפילו אם עדיין לא דן שלא כראוי מ"מ הוי החטא משעת מינוי:

12. ספר בנייהו בן יהוידע על סנהדרין דף ז/ב

שם כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשרה. נראה פשוט דנקיט אשרה מפני כי האדם עץ השדה. ועוד נ"ל בס"ד הטעם דנקיט אשרה כי ידוע דתלמיד חכם נקרא אשה, והטעם כמו שהאשה מתעברת ויולדת, כן הוא מוליד חדושי תורה שנקראים בנים ובנות, כמו שכתבתי במקום אחר, ואות ריש במלואו הוא לשון עניות, ומי שהוא עם הארץ הרי זה ריש, כמו שאמרו אין עני אלא מעניות תורה ומצות, ואם תניח אות ר' שרמוז בו

העניות של תורה בתוך אותיות אשה יהיה צירוף אשרה, ולכן זה שהעמיד דיין עם הארץ שחשב אותו בתואר אשה שהיא מתעברת ויולדת, ובאמת הוא ריש ואין רוח תורה בקרבן, לכן אין זה נקרא אשה אלא נקרא אשרה כי יבא אות ר' בתוך אשה ויהיה אשרה:

13. דף על הדף מסכת עבודה זרה דף נב עמוד א

בגמ': דאמר ר"ל, כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו וכו'. כתב בספר כלי גולה: יש להבין למה נקט לשון מעמיד, ומצינו בכ"מ בת"ח לשון ישיבה, היה יושב ודורש [ביצה טו ב], קשות מיושב [מגילה כא א], ובשבת [י א] ויעמוד העם על משה וכו' וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן וכו'. ונראה דלשון עמידה הוא כעומד בדעתו לעשות מה שלבו חפץ ואינו מתחשב א"ע עם מי שהוא ועושה מה שברצונו, ואינו סר למשמעת חבירו. ומעין זה באבות [פ"א מ"ח] וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך, שמעתי לפרש שעומדים ומתנגדים ואינם רוצים לשמוע לדיין, יהיו בעיניך כרשעים שעושים רק לפי דעתם ורצונם.

בסברא זו נבין למה הדיינים בישיבה והעדים בעמידה [שבועות ל א], היינו דהעדים צריכים לעמוד על דעתם ולהגיד מה שיועדים כפי שראו ולא להיות מושפע מאחרים, משא"כ הדיין צריך לעשות כפי שכתוב בתורה ולא כפי שחושב מדעתו. הנה זהו דוקא בלימוד התורה ובפרט בהוראה, אבל בתפלת צדיק מצינו להיפך, דהקב"ה גוזר והצדיק מבטלו [מו"ק טז ב], ע"כ נאמר ויעמוד פנחס ויפלל [תהלים ק"ו ל'], וזהו שרגיל בפי כל לעמוד להתפלל [שטעלט זיך דאוונגן]. וגם איתא בספרי חסידות לפרש, ויפגע במקום [בראשית כ"ח י"א], להתפלל בלי הרף לפגוע ולעמוד ולא לזוז עד שישמע ה' את מבוקשו.

14. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נב עמוד א

ובמקום תלמידי חכמים כו'. פירוש דכשם שמזבח מכפר מחבב ומזיח כדאיתא בפ"ק דכתובות (י' ב') כך תלמידי חכמים.

15. רמב"ן על עבודה זרה דף נב/א

הא דבעינן הכא טומאה דאורייתא הדרא טומאה דרבנן לא הדרא או דילמא לא. קשיא לן דהא אמרינן בהדיא פרק קמא דשבת גבי כלי זכוכית נשברו טהרו חזר ועשה מהן כלים מקבלין טומאה מכאן ולהבא, מכאן ולהבא אין למפרע לא ומפרש לה משום דטומאת זכוכית דרבנן וטומאה ישנה דרבנן בטומאה דאורייתא אחיתו עליה רבנן טומאה בטומאה דרבנן לא אחיתו להו רבנן טומאה, ומאי שנא הכא, ואיכא למימר שאני כלי זכוכית דכל טומאתן דרבנן אבל הני כלים כיון דבשאר טומאות אית להו טומאה מדאורייתא גזרו בהו רבנן, והא דאמרינן ותיבעי ליה שאר טומאות דרבנן, בטומאות משקין ובכלים שאם נגע בהן שרץ טמאין, וכך פרש"י ז"ל:

16. רמב"ן על עבודה זרה דף נב/א

הא דאמרינן ותיבעי ליה כלים. לאו כלים של תקרובת קאמר שאין תקרובת בכלים, ועוד שאין נאסרין דליתנהו כעין פנים אלא במשמשי קאמר, ובדין הוא דלימא ליה דכיון דאיסורא בטלה טומאה נמי בטלה אלא אורחא דתלמודא הוא מפרש דבריו קימעא קימעא להגדיל תורה, והרב ר' אברהם ב"ר דוד ז"ל מפרש לה בתקרובת ודומיא דאוכלין שמשתברין כגון שהתיכן מתחלה לכך, ואם כן לא איתא כטעמיה דאיהו בעי ממש זביחה כעין פנים:

=====

17. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נב עמוד ב

כי קא מבעיא ליה תקרובת כו'. והא דנקטה באוכלים משום דלרבי יוחנן אין תקרובת נאסר אלא באוכלין דהוו כעין פנים, אבל הוא הדין דמבעיא לן אליבא דרב בשבר מקל לפנייה דהויא כעין זביחה ונאסר כדאיתא לעיל, אבל יש אומרים דדוקא מבעיא ליה באוכלין משום דבטומאה דאורייתא לית להו טהרה במקוה, ואין זה מחזור מדלא אמר לה הכי בגמרא [ב]האי מסקנא, ובדין הוא דיכיל למבעי ליה בעבודה זרה של ישראל או משמשיה דלית להו בטלה, אלא דכל מאי דאפשר לאורויי בע"ז של גוי לא מיירינן בשל ישראל כנ"ל.

18. תוספות רי"ד על עבודה זרה דף נב/ב

כלים שנשתמשו בהם בבית חונוי מהו שישתמשו בהן במקדש. נ"ל דוקא בכלי שרת קא מבעיא ליה, אבל בגדי הכהנים שלבשו שם בשעת עבודה, מותרים ללבושם ולעבוד בהם במקדש, ובגדי הכוהנים שלובשין בשעת שעובדין לעבודה זרה, מ[ו]תרין הם, ולא יקראו תשמישי עבודה זרה. ונראה לי שגם בגדי הכוהנים תשמישי ע"ז הם כיון שהם מיוחדין לצורך עבודה זרה כמו בגדי כהונה שהם אסורין בהנאה [מהדו"ק]:

19. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נב עמוד ב

אליבא דמאן דאמר בית חונוי לאו עבודה זרה היא. פירוש דאילו למאן דאמר בית חונוי עבודה זרה אפילו להדיוט אסירי כדפירש"י ז"ל, והרמב"ן ז"ל הביא ראיה מכאן דמשמשי עבודה זרה של ישראל אין להם בטל עולמית, דאי לא תבעי ליה נמי למאן דאמר בית חונוי בית עבודה זרה היא ולאחר שבטלים דפקע מנייהו איסורייהו אי מאיסי לגבוה או לא, ומיהו הוא ז"ל דחה דאפשר לומר דחדא מינייהו נקט ומשום דאשכח מתני' דתני דלאו בית ע"ז היא.

20. רמב"ם יד החזקה הלכות ביאת המקדש פרק ט

(יד) מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנו לשם אינו כבית ע"ז ואע"פ כן כל כהן ששימש בבית כזה לא ישרש במקדש לעולם וכן כלים שנשתמשו בהן שם לא ישתמשו בהן במקדש לעולם אלא יגזזו ויראה לי שאם עבד כהן ששימש שם במקדש לא פסל:

• כסף משנה על הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה יד

מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש וכו'. משנה בסוף מנחות (דף ק"ט) הכהנים ששימשו בבית חונוי לא ישרשו במקדש. ומ"ש וכן כלים שנשתמשו בהם שם לא ישתמשו בהם במקדש לעולם אלא יגזזו. בפרק רבי ישמעאל (ע"ז דף נ"ב) בעיא דאיפשיטא. ומ"ש ויראה לי שאם עבד כהן ששימש שם במקדש לא פסל טעמא דמסתבר הוא דכיון דמשום קנסא הוא דמיפסלי כדאמרינן בפ' רבי ישמעאל בדיעבד אין לקנסם:

21. ספר ספר חזון איש יו"ד ס' ס אות כא

כא) נ"ב כי כלים ששימשו בבית חונוי כו', יש לצי"ל כלל כלים ששימשו בהן להדיוט אין משתמשין בהן לגזוז כדאיתא בירי' יומא פ"ג ה"ו, ועוד כלל לריק עשיה לשמה כדאמר שם וכמשי"כ כר"מ פ"א מ"ז צי"צ ה"כ, ואין לומר דמצוי לי אם שימשו בכלים של מקדש דכא' אמר דלמ"ד בית חונוי עכו"מ אפי' להדיוט נמי אסור ואי כלים של מקדש כא' אלא"ה דשא"ש, ונראה דאם בית חונוי לגזוז, צע"ה שמקדיש הכלי חלוק עליו קדושה גמורה, שהרי כהנאות שכו' מקדיש שפיר קדשי כדחן מנחות ק"ט א' וכו' הכלים סתמא קדשי קדושה גמורה שאין כאן חגלי קדושתן שלא יכיו קדושים רק להעלות חוץ אלא מקדישן סתמא, וסבר להקריב לגזוז בחוץ, וכלכך לא מצוי לן אלא משום דמאס

לגזוז בין דשימש בהן בעצירה, אצל עשייתן חשיב לשמה, וכן אין כאן משום שימש להדיוט כיון דקדושתן קדמה, ואע"ג דלא קדשי קדשי"ג, אפשר דגם קדושת דמים סגי, ועוד כיון דמחשבה בעיבד לגזוז וגם צאמת הוא עובד בקרבן הקדוש אלא שנפסל משום שהיצי' היז, אין כאן פגם להשתמש בהן לגזוז משום הקדמה שימוש הדיוט, אלא משום שימוש עבד מפסלי, אצל אי בית חונוי עכו"מ לא קדשי כלל ונאסרו להדיוט משום משמשין.

22. תוספות רי"ד על עבודה זרה דף נב/ב

ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבדתי כו'. מה שפ' המורה דמדאורייתא לא אסירי משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אינו נראה לי, דהא אמרינן לקמן (נד, א) המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה, ואותו האיסור הוא מן התורה כאשר כתבתי לקמן (שם ד"ה כיון) במהדורא תנינא (ולומר) [ולומד] אותו מכלים, אלמא איסור כלים דאורייתא הוא מפני שנעשה בהן מעשה: ומה דקשיא לי במהדורא קמא (לקמן נד, ב ד"ה אלא) דהיכי יליף איסורא דרבנן מאיסורא דאורייתא, הכי יליף ליה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (פסחים ל, ב), וכי היכי דרחמנא אסר בין כהני הבמות בין כלים שנשתמשו בהן לע"ז, הם הכי נמי רבנן כי היכי דאסרי (בהני) [כהני] בבית חונוי הם הכי אסרי כלי[ם] בבית חונוי [מהדו"ל]:

23. סדר יעקב

ובאו בה פריצים וחללוה. פליגי זה הראשונים, הצעל המאור והמאירי ס"ל, דהיינו פריצי עמנו, ישראלים משומדים שהם בני מעילה ויאל המזבח על ידם לחולין, ואח"כ נאסר ע"י אנשי יון (אצל הכלים דאחו לא נפקא לחולין דקדושת הגוף הם) והמלחמות וכ"מ צמי' הראצ"ד וצד"ה דכתיב מפרשים, דהיינו הגוים וגז"כ הוא דע"י הגוים נפיק המזבח לחולין אע"ג דקה"ג הוא. (משא"כ באלו אין גז"כ זה).

24. ספר אז ישיר - בין המצרים

חילול המקדש

אף ה'חתם סופר' (שו"ת חת"ס או"ח סימן ל"ג) נדרש לבאר את הטעם שקבעו החכמים את האבלות בט' באב, וז"ל:

בסוף תענית, אמר רבי יוחנן, אי הוינא התם קבענא בעשירי, משום שרובו של היכל בו נשרף, וצריך לומר, דאנן סבירא לן דבאו בה פריצים נתחלל, נמצא מששלטו בו זרים בט', והציתו בו האש, מיד יצא לחולין, נמצא בעשירי נשרף בית חול, על כן לא קבעוהו בעשירי.

כלומר, אף חורבן הבית בעצמו היה ביום ט' באב, כיון שמיד כשהציתו הרשעים את האש נתחלל המקדש ופקעה קדושת בית המקדש, ומה שנשרף בעשירי כבר היה בית עצים ואבנים של חולין, וא"כ עיקר החורבן הוא במה שנתחלל המקדש, ועל חורבן זה קבעו החכמים אבלות בט' באב, כיון שמה שנשרף אח"כ היה רק עצים ואבנים של חולין. בתשיעי

פח פח • אז ישיר • מאמרי תשעה באב

נחרב בעצם כל המקדש, כיון שהרשעים הפקיעו ביום זה את קדושת המקדש, ועל זה קבעו החכמים אבלות בט' באב.

25. דף על הדף מסכת עבודה זרה דף נב עמוד ב

בגמ': דכתיב ובו באו בה פריצים וחללוה.

בספר תכלת מרדכי להגאון המהרש"ם ז"ל (פר' מקץ) הביא מהגאון היעב"ץ שהקשה, איך טמאו היונים את השמנים שהיו בהיכל כמבואר בשבת (כ"א ע"ב), הרי קי"ל דמשקין דבית מטבחי' דכן (פסחים י"ז ע"א) ואין המשקים שבביהמ"ק טומאה, ותרץ הגאון היעב"ץ דכיון דבאו פריצים - היונים לביהמ"ק, הם חיללו את הקדושה וממילא קיבלו השמנים טומאה ע"כ.

וכתב הגאון המהרש"ם לבאר בזה מה שאומרים בפיוט "מעוז צור": יונים נקבצו עלי - ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים. והיינו דכיון דפרצו חומות מגדלי - ובאו פריצים וחללוה. עי"ז: טמאו כל השמנים. דבלא"ה לא היו השמנים מקבלים טומאה שהרי משקין דבי מטבחי' דכן וכנ"ל דו"ק היטב.

• גליוני הש"ס מסכת עבודה זרה דף נב עמוד ב

שם קרא אשכח ודרוש דכתי' ובו באו בה פריצים וחללוהו, נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ה' ומה שדן בתחלת דבריו שם ק"ו מכאן לביהכ"נ שבאו בו עכו"ם כו' דפקעה קדושתו י"ל דאדרבה היא הנותנת דביהמ"ק הואיל וגבוה קדושתו טפי יותר בקל הוא מתחלל ע' לקח טוב כלל ו' אות ב' ...

26. שערים מצויינים בהלכה

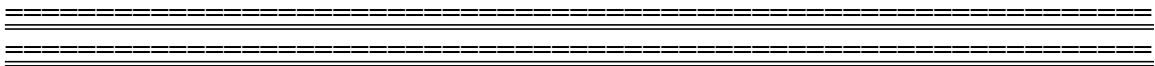
אבני מזבח ששקצו אנשי יון. ע"י ברמב"ן במלחמות (כד. מדפי הרי"ף) דאבני מזבח לא נפקי לחולין דקדושת הגוף נינהו, ותנן (מעילה יט:) כל שאין לו פדיון יש בו מועל אחר מועל, ואין לך כלי שרת גדול מאבני המזבח כו'. ובתשו' חתם סופר (או"ח סי' לח) תמה עליו, האיך אפשר שאבני בנין יש להם קדושת כלי שרת ולא קדושת בדק הבית, והא איתא להדיא במס' כתובות (קו.) דפרוכת מבדק הבית הוא, הואיל ותחת בנין עשויות, וא"כ כש"כ בנין גופא, דהוה בדק הבית ויש לו פדיון, וצריך לדחוק דאע"ג דאתי מדמי בדק הבית, מ"מ כיון שנשתקע בבנין הוקדש קדושת הגוף ונעשה כלי שרת.

27. תוספות רי"ד על עבודה זרה דף נב/ב

נינסרינהו לא תניף עליהן ברזל אמר רחמנא. פירוש, דאבנים שלמות דאמר רחמנא לא אמר אלא שלא יונף עליהן ברזל ושיהו שלימות בלי פגימה כדפריש המורה, והכי תנן במדות (פ"ג מ"ד), אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם חופרין למטה מן הבתולה ומביאין משם אבנים שלמות שלא הונף עליהן ברזל [וכו'] - הג': [וקשיא לי נינסרינהו ע"י שמיר, כדאמרינן בריש מי שאחזו קורדייקוס (גיטין פח, א) דעבד שלמה לאבני בית המקדש, שהרי היה שמיר בבית שני כדכתבית לעיל בריש אין מעמידין (כג, ב ד"ה והקשו). וי"ל שמפני מלכי יונים לא היה מצוי להם באותה שעה, כמו שלא היה מצוי שמן למנורה אילולי שעשה בו השם נס:

28. תוספות רי"ד על עבודה זרה דף נב/ב

לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוט. ואי אמרת יעשה מהן שום בנין בעזרה, יש לומר גם זה לאו אורח ארעא [להוריד] מקדושת מזבח לקדושת עזרה. או יש לומר [שלא] היו צריכים שום בנין בעזרה [מהדות"נ]:

29. דף על הדף מסכת עבודה זרה דף נב עמוד ב

בגמ': היכי נעביד, ניתברינהו, אבנים שלמות אמר רחמנא וכו'.

הנה ברמב"ן (בראשית לה, ד) עה"פ ויטמון אותם יעקב וגו' כתב וז"ל:

ע"ג ומשמשיה אינן מן הנקברים אבל צריך שיהא מפרר וזורה לרוח או מטיל לים והנראה אלי כי בני יעקב לא לקחו ע"ג ומשמשיה משכם עד שנתבטלה והותרה להם שהעו"ג מבטל ע"ז בעל כרחו והנה היא מותרת להם, אבל יעקב צוה להסיר אותה לטהרת הקודש שיהי' ראויים לעבוד את השם ולהקריב לפניו קרבן כאשר צוה להם בטבילה וחלוף הבגדים והיה די להם בקבורה, ולכן טמן אותם תחת האלה במקום שלא יעבד בו ולא יזרע עכ"ל.

והקשה בשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד סי' כט) דמהגמ' כאן נראה, דאי לאו דשלימות בעינן וכתוב ולא תניף וכו', היו בונים בהם המזבח על ידי ביטול הנכרים בע"כ להקריב קדושה עצמו עליו, וגם לדידהו היו מותרים אי לאו דלאו אורח ארעא וכו' ולא משני הש"ס דמשום מעלה לטהרת הקודש גנזום, וה"נ יעקב אבינו למה גנזם מטעם זה וצ"ע על הרמב"ן ז"ל, וע"ש מה שהאריך בזה.

א. משך חכמה על דברים פרק טז פסוק כא

(כא) לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ד' אלוידך אשר תעשה לך - הענין, כי הקרבנות אף כי המה חלק גדול מהתורה, והתורה קראתם לחמי לאשי פעמים רבות, בכ"ז נודע לנו הדבר מצד המושכל כי הבורא כל אינו ניזון מאומה, ואין נוסף בו שום שלמות חלילה מפעולות הנבראים, והוא בעצמותו בלא

שניי כמו שהיה טרם המציא הנמצאות, וכן הפליגו הנביאים אם צדקת מה תתן לו כו' (איוב לה, ז) (החפץ) [הירצה] ד' באלפי אילים (מכה ו, ז), וכולם הסכימו שענין הקרבנות הוא מופלא ע"ד סוד ענין חוקי מפעיל פעולה נשגבה בנפש האדם ומוסיף בו שלמות ודביקות בהתכוננו על פעולתו, כי כל זה היה ראוי להיות על נפשו, וכיו"ב ענינים תמצאם בספר האמונות והדעות לר"ס גאון (מאמר

ג ד"ה ואחריו). ולפי מה שהעמיקו הזוהר והמקובלים, כי זה מחבר ומקשר כל העולמות להיותם פונים למטרה המכוונת, אבל הבורא יתברך כמו שאינו צריך לשלימות כל המציאות, כן אינו צריך לשלימות פעולתם, והדברים עמוקים. והנה ידוע מהקדמונים מעשי הצאב"א, כי היו עובדים להמלות וכוחות מופשטים, באופן שהיו מוסיפים להם כח ושפע, ועבור זה בשביל הנאות אותם בקרבנותיהם ובדם בניהם המה יתנו להם כח וזכרה בכל מעשי ידיהם, וכמו דברי הארורות להנביא (ירמיה מד, טו).

וע"ז כוון האלדי בן עזאי (סוף מנחות), ז"ל הוא וראה (כי זה באמת הרגש נפלא מאד) מה כתיב בפרשת קרבנות, שלא נאמר בהן לא אל ולא אלוידים אלא ד', שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות (תו"כ ויקרא פ' ב') (פ' טו לפנינו ר' יוסי), וביאור דבריו, כי שם אלדים הוא כח כל הכחות העלולים ונמצאים מאתו יתברך, ושם אל הוא מורה על חזק פעולותיו וחסדו לכל בשר, ואם היה כתוב כן בפרשת קרבנות היה פ"פ למינים, כי הוא צריך ליוון חלילה מהקרבנות, לכך נאמר בכל מקום ד', כי הוא מורה על היותו נמצא מחוץ במציאותו והוא מהות וממציא כל, וא"כ לא יתכן בשכל לאמר כי הוא מקבל הזנה ותוספות מהנמצאים התלויים ברצונו ונבראים יש מאין הנגזר רק בחפצו.

והנה ידוע כי הדומם אינו ניזון ואינו ניתוסף, כי הוא התערבות חלקים ויסודות דוממים פשוטים, ואשר נמצא כי יגדל האבן הוא באשר יתדבקו חלקי העפר אשר סביבו ויתקשו עד כי יהיו לאבן אבל לא מיניה קא רבו (ב"מ ס"ד ע"י"ש היטב), לא כן הצומח והחי ניזונים וגדלים ומוסיפים שלמות בחיותם תמיד כנודע, ולהורות כוונה זו צוה יתברך לעשות מזבח אבנים ולא יהיה בו שום עץ, להתבונן כמו שהמזבח מקום הקרבנות הוא דבר שאינו ניזון וא"צ למים ומזון, כן כל ענין הקרבנות הוא לא לסבת הזנה והתוספות בשלמותו כלל, לזה נאמר לא תטע לך אשרה כל עץ [ודייק במלת אשרה כמו שאמרנו בתו"כ קדושים (פ' ז)], עשרה שמות המגונים שנתגנת בהם ע"ז כו', אשרה על שם שהם מתאשרים מאחרים והוא כמו שכתבנו [אצל מזבח ד' אלוידך אשר תעשה לך, כי כל ענין המזבח הוא אין צורך לו חלילה, ואינו שום הזנה אצלו, רק הוא צרכך ותועלתך ועשייתו הוא לך לסבתך ולשלמותך].

והנה ידוע כי המשפט לאלהים (דברים א, יז), והוא באמת ענין אלדי, ולא יתכן להיות אמת רק אם הדיין אינו מקבל שום תועלות לנפשו לא ממון ושום כבוד בעולם, וכן כשאינו מפחד מהבע"ד והוא שופט בלי שום מכוון חוצי, רק להוציא האמת והמשפט הגמור, וע"ד כוונה שניה אפשר כי כווננו לזה במאמרם

(שבת) כל דיין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במע"ב, היינו כמו שלא כוון הבורא יתברך בהמציאות שום תועלת ותוספות לעצמותו יתברך, והוא לאחר שנברא העולם כקודם שנברא העולם, כן הדין דין אמת לאמיתו, היינו בלא שום פניה, שיתכן להיות לפעמים יוצא דין אמת מפי הדיין ג"כ לזה דייקו לאמיתו, שיתכוון להוציא הדין באמת, שזהו דבר המקיים את העולם בלא שום תועלת כלל, והנה באמת הקרבנות והמשפט בהצטרפותם המה ד"א, להדיק ולקרב לבב בני"א לביהם שבשמים, וזהו עבודה בבחינת ובכל מאודך, זהו ממונו של אדם (ברכות נד), רק המשפט הוא על ענין מה שבין אדם לחבירו,

והקרבנות הוא לזכר נפשו המגואלה ממעשים רעים ומהרהורים רעים בחטאות ועולות, ולכן לא ניתן כפרה על מה שבין אדם לחבירו רק במשפט, וזה כווננו במכילתא (ס"פ יתרו) למה נסמכה פרשת המשפטים לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המזבח, כי בכללות שניהם נתקיימה האומה בשלמותה, ובוא וראה במה שחשב שמעון הצדיק בל' דברים שהעולם עומד (אבות א-ב), תורה, עבודה, גמ"ח ורשב"ג (שם מ"ח) חשיב שלשה, דין, אמת, ושלוש, והנה אם תעשם מוגבלות, תראה כי אמת זהו תורה וגמ"ח זה שלום, ודין כנגד עבודה, וכמו שבארתי.

והנה כמו שאין להבורא יתברך שום תועלת בהקרבנות, כן יאות להיות בהמשפט להשופט שגם הוא ישפוט לא למטרה חוצי, רק להאמת התכליתי יהיה כל עינו, ולזה כתב לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שוחד כו', לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ד', היינו כוונה אחת, ומה נפלא מאמרם ז"ל כל המעמיד

דיין שאינו הגון, והוא שופט לתועלות כבוד או ענין אחר, כאילו מעמיד אשרה אצל מזבח, עיין סנהדרין ז' דהוא קרי עלייהו (צ"ל הוי אומר לעין הקיצה וגו' חבוק ב, ט) הוי אומרים לעין אבי אתה, כי זה מכוון אחד שחושבים שהקרבנות המה תועלות, וכן המשפט יעשו לתועלות השופט, ודו"ק.

ובספרי פסקא קמ"ה (ה) לא תטע לך אשרה וכו' כשהוא אומר אשר תעשה לך לרבות במה משום דר"ש לטעמו דסתם ספרי כותיה (סנהדרין פו) דסבר דבמת יחיד אינו צריך מזבח, ואפילו על הסלע ועל הארץ כשר להקריב, ועיין פרק השוחט והמעלה דף ק"ח ע"ב מזבח באהמ"ע ואין מזבח בבמה ולכך צריך קרא לרבות במה דאינו מזבח, ודו"ק.